

۹ تصویب اساسنامه بنیاد ملی نخبگان؛ گام عملی شورا برای حفظ قشر نخبه

هر چند امروز در کشورمان بنیاد ملی نخبگان، سازمان ملی پرورش استعدادها درخشان، باشگاه دانش‌پژوهان جوان، دفتر امور نخبگان و استعدادهای برتر مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه و مرکز نخبگان و استعدادهای برتر نیروهای مسلح جزء مهم‌ترین دستگاه‌های حمایت از نخبگان به شمار می‌روند، اما ریل‌گذاری اصلی برای حمایت از این قشر از جلسات برگزار شده در شورای عالی انقلاب فرهنگی بیرون می‌آید. یکی از اقدامات صورت‌گرفته از سوی این شورا هم تصویب سند سیاست‌ها و راهکارهای کاهش مهاجرت نخبگان است که در خردادماه سال ۸۲ از سوی اعضای این شورا مصوب شده است. این سند سه سیاست کاهش روند مهاجرت نخبگان و متخصصان از کشور، بازگشت نخبگان و متخصصان به کشور و استفاده از توان تخصصی نخبگان و متخصصان خارج از کشور را دنبال می‌کند. شورا دو سال بعد نیز با تصویب اساسنامه تأسیس بنیاد ملی نخبگان یک گام عملی به نگهداشت نخبگان نزدیک‌تر شد. سازمانی که هدف اصلی آن برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری برای شناسایی، هدایت و حمایت مادی و معنوی نخبگان، جذب، حفظ و به‌کارگیری و پشتیبانی از آنان در راستای ارتقای تولید علم، فناوری و توسعه علمی و احراز جایگاه برتر علمی، فناوری و اقتصادی در منطقه بوده است.

۸ مهم‌ترین کار شورا نسبت به جامعه نخبگانی تصویب سند راهبردی کشور در امور نخبگان

دهه ۸۰ برای شورای عالی انقلاب فرهنگی را باید جزء دهه‌های پرکار در حوزه تدوین سیاست‌های مربوط به حفظ نخبگان کشور تلقی کرد؛ چراکه در سال ۸۵ نیز این‌نامه احراز استعدادها برتر و نخبگی در راستای منطقی کردن و تعریف شاخص‌های عملی، استانداردسازی معیارها و معرفی نخبان و استعدادها برتر در بخش از سوی شورا به تصویب رسید. با این حال باید مهم‌ترین اقدام صورت‌گرفته شورا را تصویب سند راهبردی کشور در امور نخبگان آن هم در سال ۹۱ دانست، سندی که با هدف ایجاد محیطی پویا برای فعال‌سازی و اثرگذاری مناسب اجتماع نخبگانی در تحولات کشور مصوب شده و برای آن پنج راهبرد کلان استقرار نظام شناسایی و هدایت اجتماعات نخبگانی، توانمندسازی اجتماعات نخبگانی در چهارچوب گفتمان اسلامی ایرانی، زمینه‌سازی برای اثرگذاری افراد و گروه‌های نخبه در جامعه، ارتقای نظام سیاست‌گذاری و مدیریت امور نخبگان و توسعه زیرساخت‌های فرهنگی، پژوهشی و اطلاع‌رسانی مرتبط با نظام نخبگانی تعیین شده بود. در همان سال با پیشنهاد معاون علمی و فناوری وقت رئیس‌جمهور و رئیس بنیاد ملی نخبگان، راهکارهای بهبود وضعیت نخبگان و استعدادهای برتر هم به تصویب رسید که در آن برای دستگاه‌های مربوطه تکالیفی مانند بورس تحصیلی تعدادی از دانش‌آموختگان کارشناسی ارشد، فراهم‌سازی بسترهای اشتغال و کارآفرینی دانش‌آموختگان تحصیلات تکمیلی در بخش خصوصی و شرکت‌های دانش‌بنیان و خرید تجهیزات آزمایشگاهی دانشگاه‌های نخبه‌پرور تعیین شد. اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی شش سال بعد نیز با تصویب اساسنامه سازمان ملی پرورش استعدادها درخشان سعی کردند تا بستر را برای تحقق عدالت آموزشی در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی و تحقق موضوع شناسایی، هدایت و تربیت صاحبان استعدادها برتر برای پرورش نخبگان آینده کشور فراهم‌کنند.

هرچند ورود شورا به حیطه حفظ نخبگان، در بازه‌های زمانی مختلف، متفاوت بوده اما تصویب مصوبه راهکارهای جذب، نگهداشت، تعامل موثر و بازگشت نخبگان در سال گذشته را که بعد از گزارش بنیاد ملی نخبگان در خصوص میزان خروج و بازگشت نخبگان و میزان اجرایی‌سازی سند راهبردی کشور در امور نخبگان در پایان دولت دوازدهم به تصویب رسیده را باید جزء جدیدترین اقدامات قلمداد کرد. همچنین اساسنامه باشگاه دانش‌پژوهان جوان نیز در آن سال با هدف شناسایی و جذب دانش‌آموزان و جوانان دارای استعداد سرشار، تجهیز بنیاد ملی نخبگان و تقویت هویت ملی، اسلامی، ایرانی و انقلابی هم در سال گذشته به تصویب رسید تا از این طریق، بسترهای حمایت از قشر نخبگانی از مقطع دانش‌آموزی فراهم شود.

۹ هفت کلان راهبرد برای حمایت از نخبگان کشور

اگر بخواهیم تحلیلی از راهکارهای مصوب‌شده در شورای عالی انقلاب فرهنگی طی دو دهه گذشته در حوزه نخبگانی داشته باشیم به هفت راهبرد می‌رسیم که هر کدام از آنها راهکارهای خاص به خودش را دارد. حمایت مالی، تقویت هویت ملی، حمایت از توسعه ارتباطات علمی داخل و خارج، شناسایی و رصد وضعیت، حمایت تحصیلی، حمایت از کارآفرینی و حمایت از استخدام در دستگاه‌ها جزء همان هفت راهبرد به شمار می‌روند که راهبرد آخر را باید جزء پراهم‌ترین راهبردها دانست؛ به‌طوری‌که برای آن ۱۹ راهکار مشخص شده و مهم‌ترین آن هم اعطای امتیاز ارتقای رتبه، تسهیل امکان استخدام نخبگان پس از پایان امریه، اختصاص سهمیه جذب در دستگاه‌ها، کاهش ۵۰ درصدی سوابق تجربی برای پست‌های مدیریتی، تسهیل جذب به‌صورت هیات علمی، معافیت از شرکت در فراخوان عمومی جذب برشمرد. در راهبرد حمایت تحصیلی هم راهکارهایی چون افزایش کمی و کیفی دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری، بورس تحصیلی بدون آزمون و

اولویت در اعطای بورس و فرصت مطالعاتی و تحصیلی لحاظ شده است. راهکارهایی که در بخش حمایت مالی به پرداخت فوق‌العاده ویژه نخبگان، افزایش ۵۰ درصدی حق‌التحقیق، حق‌الترجمه و حق‌الجلسه و حمایت مالی از دانشگاه‌های نخبه‌پذیر خلاصه شده است. در بحث شناسایی و رصد وضعیت هم ایجاد بانک اطلاعات آمارهای مهاجران، گردآوری آمار نخبگان و متخصصان و اعلام به مراکز نیازمند، ایجاد رصدخانه ملی گردش نخبگان و تدوین شیوه‌نامه شناسایی صاحبان استعداد را باید جزء مهم‌ترین راهکارها معرفی کرد. البته در حوزه حمایت از توسعه ارتباطات علمی داخل و خارج هم تقویت انجمن‌ها و شبکه‌های علمی، تعامل مهاجران با بدنه نظام علم و فناوری و استفاده از توانایی‌های نخبگان مهاجر در صدر قرار می‌گیرند. راهکارهایی که وقتی به حمایت از کارآفرینی می‌رسند، خود را در قالب تدوین مقررات تسهیلگر برای کارآفرینان متخصص، قرارداد با نخبگان و متخصصان برای فعالیت، حمایت مالی از مراکز فعال نخبه‌پذیر، حمایت از موسسات فعال مشوق بازگشت و جلوگیری از موسسات غیرمجاز مشوق مهاجر، واگذاری طرح‌های کسب و کار راهبردی و فناوریانه و... نشان می‌دهد.

۹ آمارهای نگران‌کننده مهاجرت نخبگان از ایران

هرچند تا امروز مصوبات مختلفی از سوی شورای عالی انقلاب فرهنگی در راستای حفظ نخبگان و تسهیل بسترهای کاری برای این قشر تدوین شده است، اما با نگاهی به آمارهای مربوط به نرخ مهاجرت نخبگان باید گفت سیر مهاجرت دائمی از ایران به خارج از کشور در میان دانشجویان و اعضای هیات‌علمی دانشگاه‌ها در طول تمام این سال‌ها روند افزایشی داشته و طی سال‌های اخیر به مرحله هشدار رسیده است. براساس گزارش‌های منتشرشده، سالانه پنج درصد اعضای هیات‌علمی رشته‌های فنی و مهندسی اقدام به مهاجرت کرده و در مقابل نیز بخش قابل‌توجهی از اساتید از وضعیت فعلی علمی، شغلی و اجتماعی خود رضایت ندارند. به عبارت دقیق‌تر تعداد کل مهاجران ایرانی در ۳۰ سال گذشته، افزایش ۲،۵ برابری داشته و از ۸۰ هزار به یک میلیون ۹۰ هزار نفر رسیده است. از طرف دیگر تعداد کل مهاجران ایرانی از سال ۵۷ تا ۹۵ افزایش شش‌برابری پیدا کرده، به طوری که از ۵۰ هزار به سه میلیون و ۱۰ هزار نفر رسیده است. البته آمارهای مربوط به مهاجرت تنها به اینجا ختم نمی‌شود، به طوری که ایران از میان ۳۲۲ کشور، رتبه ۵۴ جهان را در حوزه مهاجرت‌فرستی و همچنین رتبه ۳۲ را در حوزه مهاجرت‌پذیری دارد. هرچند که این آمار تنها به نخبگان محدود نمی‌شود و درصد مهاجران ایرانی نسبت به کل جمعیت کشور در ۳۰ سال گذشته ۰،۸ برابر افزایش پیدا کرده و ۱،۵ درصد به ۲،۵ درصد رسیده، اما واقعیت این است که نرخ مهاجرت امپدیدی‌ها ۳۲ درصد و نرخ مهاجرت رتبه‌های برتر کنکور زیر هزار هم به ۴۱ درصد رسیده است. از طرف دیگر براساس آمارهای رسمی منتشرشده، بخش قابل‌توجهی از نیروی انسانی و نخبه‌ای که از ایران مهاجرت کرده، رغبتی برای بازگشت ندارد. به‌طوری‌که میل قطعی به بازگشت فعالان استراتژی ۱۲ درصد، میل قطعی به بازگشت پزشکان و پرستاران ۳ درصد و میل قطعی به بازگشت دانشجویان فارغ‌التحصیلان شش‌درصد است که نشان از وضعیت هشدار کشور در این حوزه‌ها دارد. اما براساس آمار منتشرشده از سوی بنیاد نخبگان میزان تمایل و تصمیم به مهاجرت در ایران، بسیار زیادتر از میانگین جهانی بوده است. هرچند میزان اقدام به مهاجرت با میانگین جهانی برابری می‌کند. موضوع زمانی بیشتر به چشم می‌آید که آمار ۶۰ درصدی، میانگین پزشکان و تصمیم به مهاجرت را در میان افشار نخبگانی اعم از فعالان استراتژی، پزشکان، پرستاران، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان دانشگاهی مدنظر قرار ندیم. متأسفانه طبق اعلام خود بنیاد نخبگان نرخ مهاجرت رتبه‌های برتر کنکور (زیر هزار) به ۴۱ درصد و نرخ مهاجرت در میان رتبه‌های برتر زیر ۱۵۰ نیز به ۵۰ درصد رسیده است.

۹ راهکارهای حفظ نخبگان در شرایط امروز کشور

در این میان با اعمال برخی سیاست‌ها و راهکارها می‌توان تغییر در شرایط کشور ایجاد کرد تا از این طریق وضعیت حفظ نخبگان در داخل مرزها شرایط بهتری نسبت به امروز پیدا کند. سیاست‌هایی که از جمله آن می‌توان به ایجاد حس اثرگذاری و تصمیم‌ساز بودن نخبگان در فرآیندهای سیاستی در جهت حسن ارزشمندی نخبگان در محیط اجتماعی، اتخاذ رویکرد به‌کارگیری و استفاده حداکثری از جامعه نخبگانی کشور در تمام دستگاه‌ها و برنامه‌ریزی ادغام نهادهای متولی مهاجرتی با ایجاد سازمان مهاجرت اشاره کرد. همچنین توانمندسازی اجتماعات نخبگانی در چهارچوب گفتمان اسلامی ایرانی، افزایش سرمایه اجتماعی و امید به آینده در میان جوانان و دانشجویان را هم باید جزء دو سیاست دیگری برشمرد که اتخاذ و اجرای آن می‌تواند کمی از شرایط هشدار امروز بکاهد. البته برای اجرای این سیاست‌ها هم لازم است تا راهکارهای اجرای آن مانند ساماندهی و جهت‌دهی موسسات تبلیغاتی مهاجرتی، اتخاذ سیاست‌های تشویقی و حمایتی ویژه در حوزه اقتصادی و اجتماعی نخبگان، اعلام سالیانه نیازهای نیروی انسانی دستگاه‌ها و نهادها در پنج سال آینده، ارائه برنامه پنج‌ساله علوم و بهداشت برای شناسایی و نیازسنجی رشته‌های تحصیلی متناسب با بازار کار، رصد مستمر وضعیت نخبگان توسط بنیاد نخبگان و تنظیم مقررات دولتی برای تسهیل فعالیت‌های نخبگانی را به مرحله اجرا رساند.